

آشنائی بایک تولید کننده از منظر قرآن کریم

* سید محمد رضا علاء الدین

* چکیده :

یکی از شگفت انگیزترین مخلوقات جهان زنبور عسل است که از او در قرآن کریم نام برده شده است. «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ *؛ ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (نحل / ۱۶/ ۶۹). پروردگارت به زنبور عسل الهام کرد که در کوه ها و درختان و در آن چه سقف دارند خانه هائی برای خود برگیر ، آن گاه از همه محصولات و میوه ها بخور و پس در راه های پروردگارت که برای تو هموار شده به سوی کندو برو و شهدی که رنگ های مختلف دارد ، بیرون می آید ، که آن باعث درمان مردم است ، به راستی در این کار نشانه ای برای اندیشمندان است . آشنائی با این تولید کننده امری الهی است که مخاطبین قرآن به آن دعوت شده اند چرا که آشنائی و شناخت و تفکر بر (زنبور عسل) و خانه سازی او و گرده افشانی گلها و درخت ها و انعطاف پذیری و سخت کوشی و تلاش خستگی نا پذیر این تولید کننده فعال موجب خدانشناسی اندیشمندان و الگو گیری متفکران از این معلم کوچک خواهد شد و درس های آموزنده ای را پیش روی تولیدکنندگان قرآنی می گذارد .

* کلید واژه :

زنبور عسل ، ویژگی ها ، رفتارها

* مقدمه :

زنبور عسل خیلی پیش از انسان در روی زم——ین به وجود آمده و زندگی می کرده است . مطالعات و بررسی های دانشمندان زیست شناس نشان می دهد

* عضو هیئت علمی موسسه قرآن پژوهان کوثر و استاد راهنمای حوزه های علمیه

که حداقل ۱۵۰ میلیون سال است که موجوداتی به نام زنبور عسل در جهان زندگی می کنند و مشغول زاد و ولد هستند . کندو محلی است که زنبورها در آن تولد یافته ، کار کرده ، خواهران و برادران خود را پرورش داده و مواد غذایی لازم را در آن انبار و ذخیره می کنند . زنبور عسل دارای نژادهای مختلف است و ساختمان بدنی پیچیده ای دارد . زنبور های عسل برای زمانی که گل ها و گیاهان به خواب زمستانی می روند و دیگر شهدی برای تغذیه زنبورها ندارند ، در درون کندوها خود اقدام به درست کردن عسل می کنند ، میزان عسل تولیدی آنها معمولا بیش تر از آن مقداری است که خودشان نیاز دارند ، از این رو اغلب انسان خود را شریک آنها می کند . خداوند تبارک و تعالی در قرآن کریم و در آیات ۶۸ و ۶۹ سوره مبارکه نحل به معرفی این تولیدکننده پرداخته است . تولیدکننده ذی شعوری که با دریافت الهام الهی و کسب هدایت خداوندی و با انقیاد تام در برابر الهام های الهی ، مأموریت های متعددی را پیگیری می نماید و در نتیجه کار و فعالیت و تولید او خوراکی شفافبخش است .

◆ زنبور عسل :

کلمه نحل به معنی زنبور عسل در آیات ۶۸ و ۶۹ سوره نحل در جزء ۱۴ قرآن کریم آمده است . در تفسیر آیه ۶۸ چنین آمده است : پروردگارت به زنبور عسل وحی فرستاد . در اینجا لحن قرآن به طرز شگفت انگیزی تغییر می یابد در عین ادامه دادن بحث ها در زمینه نعمت های مختلف الهی و بیان اسرار آفرینش در این سوره ، سخن از زنبور عسل و سپس خود عسل به میان می آورد . و شکل یک مأموریت الهی و الهام مرموز که نام وحی بر آن گذارده شده است را مطرح می سازد . . نخست می گوید : (و پروردگار تو به زنبور عسل وحی کرد که خانه هائی از کوهها و درختان و داربست هائی که مردم می سازند انتخاب کن) نخستین مأموریت زنبوران در این آیه ، خانه سازی ذکر شده است . این به خاطر آن است که مسئله مسکن مناسب ، نخستین شرط زندگی است و به دنبال آن فعالیت های دیگر ، امکان پذیر است . در آیه ۶۹ سوره نحل ، دومین مأموریت زنبور عسل شروع می شود . قرآن می گوید : (ما به او الهام کردیم که سپس از تمام ثمرات تناول کن و راههایی که پروردگارت برای تو تعیین کرده

آشنائی با یک تولیدکننده
از مفسر قرآن کریم

به راحتی بیما (سرانجام، آخرین مرحله مأموریت آنها را به صورت یک نتیجه، این چنین بیان می کند : از درون زنبوران عسل ، نوشیدنی مخصوص خارج می شود که رنگ های مختلفی دارد)، جالب این که دانشمندان از طریق تجربه به این حقیقت رسیده اند که زنبوران به هنگام ساختن عسل آن چنان ماهرانه عمل می کنند که خواص درمانی و دارویی گیاهان کاملاً محفوظ مانده و به عسل منتقل می شود و در ماجرای برنامه زندگی زنبور عسل و ارمغانی که آنها برای جهان انسانیت می آورد ، که هم غذاست و هم شفا و هم درس زندگی ، نشانه روشنی از عظمت و قدرت پروردگار است ، برای جمعیتی که می اندیشند .

زنبور عسل ، حشره ای از راسته نازک بالان که دارای نژادهای مختلف است که از روی رنگشان تمییز داده می شوند، زنبور عسل ممکن است قهوه ای ، زرد و طلایی و دو رنگ باشد . زنبور عسل حشره ای است اجتماعی که در دل کوه و درخت ها و اماکن خانه سازی می کند و به تعداد ۳۰ تا ۴۰ هزار تا در یکجا و به کمک هم و با یک سازماندهی بسیار دقیق و شگفت انگیز زندگی می کنند. نام او در قرآن کریم نحل است . و خداوند تبارک و تعالی سوره ای را بنام این تولید کننده خاشع و منقاد که تسبیح گوی حضرت حق است نام گذاری نموده است . زنبور عسل از قدرت پروازی بالائی برخوردار است و دائماً در حال پرواز و فعالیت بوده به طوری که برای تولید یک کیلو عسل ، یک زنبور باید ۵۰ هزار پرواز انجام دهد . او از دسترنج خود می خورد . این آیت الهی تولید کننده بهترین غذاها ، داروها و نوشیدنی هاست . زنبور عسل برای رفع گرسنگی و تأمین نیازش کار نمی کند چون با چند روز تلاش می تواند غذای طول عمرش را تهیه نماید . این موجود ایثارگر و بخشنده قسمت عمده محصول شیرین ، سالم و انرژی زا را برای دیگران تولید می کند و به همین خاطر به او نحل یعنی بخشنده گفته می شود . به طوری که در برخی کندوها در روز های استثنائی تا حدود ۶ کیلو گرم عسل تولید می نماید . (همت و کار از دیدگاه قرآن و اهل بیت ، ص ۱۶۶)

زنبور عسل این تولید کننده نمونه که قرآن به معرفی او پرداخته است در اداره امور زندگی اش به الهام و هدایت الهی از یک عملکرد دقیق و مدیریت تحسین بر انگیزی برخوردار است . (در ساخت کندو ، انتخاب گل ، در تولید عسل و موم) و زنبور عسل تولید کننده بهترین ها است پس درس گرفتن از این معلم

آشنائی با یک تولید کننده
از مفسر قرآن کریم

کوچک و تلاش های خستگی ناپذیر این تولیدکننده فعال بسیار مطلوب است . زنبور های عسل حشرات مفید و ارزشمند و پاکیزه ای هستند که خوراک آنها شهد گلها و آب های طاهر است و آنگاه این شهد را به خوراک و داروی شفا بخشی بنام عسل تبدیل و تولید می کند . اجتماع زنبور های عسل تشکیل یافته از زنبور ملکه ، زنبور نر و زنبور کارگر می باشد . معمولاً یک زنبور کارگر بعد از تولد ۱۲ روز اول نگرهبانی و پرستاری از ملکه و نوزدان و نظافت را بر عهده دارد و بعد از ۱۲ روز علاوه بر وظائف یاد شده کار معماری و مهندسی و بنائی را باید انجام دهد یعنی سه نوع خانه باید بسازد ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ﴾ (نحل ۶۸/۱۶) زنبوران کارگر حجره های کوچک برای کارگران ، حجره ای متوسط برای زنبوران نر ، حجره های بزرگ شبیه بادام زمینی برای پرورش ملکه تولید می کنند . بعد از ۲۱ روز زنبوران کارگر بالغ شده و تا ۱۵ روز پرواز می کنند . وظیفه ملکه به عنوان رهبر اجتماع زنبوران عسل حفظ و بقای نسل و کیان جامعه زنبوران است . او با فعل و انفعالاتی که در محیط کندو و خارج از آن دارد به اجتماع آنها نظم و انضباط می بخشد تا اعضاء کندو وظائف خود را به خوبی انجام دهند . ملکه سنبل زندگی و حیات است که وجود او باعث حیات با نشاط زنبوران عسل می شود و آنان با شور و شوق کار می کنند و دل خوش دارند که رهبر کندو حضور دارد و بر اعمال و وظائف آنها نظارت می کند . زنبوران عسل قائل به وحدت ملکه هستند و تحت هیچ شرائطی ملکه را تنها نمی گذارند . مطالعات زنبورشناسان نشان می دهد که اگر ملکه را از کندو خارج کنیم اغتشاش و آشفتگی عجیبی در محیط کار و زندگی زنبوران به وجود می آید . زنبوران عسل علاقه و ارتباط و جانفشانی عجیبی نسبت به ملکه دارند و تا پای جان برای مراقبت و حفاظت از او تلاش می نمایند . (همت و کار از دیدگاه قرآن و اهل بیت ، ص ۱۶۶)

◆ رابطه زنبور عسل با خدا ، با مردم ، با طبیعت و با خود :

زنبور عسل آیتی از آیات خداوند است که رابطه این موجود با خالق حکیمش رابطه یک عبد با معبود است . صاحب تفسیر مجمع البیان ذیل آیات ۶۸ و ۶۹ سوره نحل آورده است که زنبور عسل ملهم به الهام الهی است و هدایت

آشنائی با یک تولیدکننده
از مفرق قرآن کریم

یافته از جانب حضرت حق است و این موجود در برابر فرامین الهی رام و تسلیم و منقاد و خاشع می باشد و در راهی که خداوند برای او مشخص نموده است حرکت می کند . (مجمع البیان ، ج ۵-۶ ، ص ۵۷۳) رابطه زنبور عسل با مردم رابطه ای است بر اساس ایثار و بخشندگی و شیرین کردن کام انسان ها . این موجود بدون آنکه خطری برای انسان ایجاد کند با تمام وجود در خدمت انسان ها بوده و با تولید عسل به عنوان یک خوراک و دارو و نوشیدنی ، سالم ترین محصول را به آنها ارائه می نماید. (همت و کار از دیدگاه قرآن و اهل بیت ، ص ۱۶۶) رابطه زنبور عسل با طبیعت به عنوان یک تولید کننده فعال رابطه ای سراسر حساس و نقش آفرین است این تولید کننده بدون آنکه کوچکترین آلودگی برای طبیعت داشته باشد یا آسیبی به محیط زیست بزند در جهت سلامت و رشد طبیعت حرکت می کند. زنبور عسل ضمن استفاده از گلهای به آنها خدمت می کند و در گرده افشانی و تکثیر گلهای نقش بسزائی دارد به طوری که گاهی در نتیجه گرده افشانی زنبور عسل ، مزارع و گلهای تا ۴۰ برابر افزایش محصول دارند . کوچکترین شکوفه ها توسط زنبور عسل گرده افشانی می شوند ولی زنبور عسل طوری روی آن قرار می گیرد که آسیبی به آن نرسد. این تولید کننده فعال نه تنها کوچکترین آسیبی به طبیعت و محیط زیست نمی زند بلکه ایثارگرانه در خدمت طبیعت و حفظ سلامت و رشد آن حرکت می کند . رابطه زنبور عسل با خود رابطه ای است که بر اساس تربیت الهام یافته از جانب حضرت حق تبارک و تعالی می باشد . این آیت الهی الکوئی برای تولید بی منت، سخت کوشی و تلاش خستگی ناپذیر و صبوری و همت در کار . دیگر دوستی و

آینده نگری و خدمت رسانی و پرکاری و کم مصرفی است که خداوند مطالعه زندگی او و تفکر بر روابط و فعالیت های او را مورد تشویق قرار داده است و اهل تفکر را به آن دعوت نموده است . ﴿ثُمَّ كَلِمَٰتٍ مِّنْ كُلِّ النَّمْرَاتِ فَاَسْلَبِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (نحل ۶۹/۱۶)

◆ فواید عسل :

دانشمندان با تحقیقات بر محتوای عسل، فواید زیادی را برای عسل ارائه داده

آشنائی با یک تولید کننده
از مظهر قرآن کریم

اند که عبارتند از:

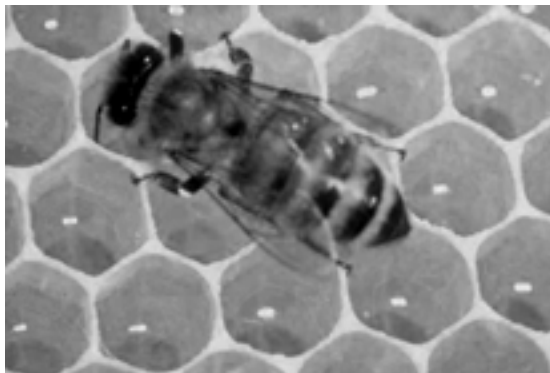
- ۱) مواد معدنی: پتاسیم، آهن، فسفر، ید، منیزیم، سرب، منگنز، آلومینیوم، مس، سولفور، کرومیوم، لیتیوم، نیکل، روی، اسمیوم، تیتانیوم، سدیم
- ۲) مواد آلی، مانیت ها، صمغ، پولن، اسید لاکتیک، اسید فرمیک (که ترکیب عسل با آن از فساد عسل جلوگیری می کند و ضد رماتیسم است) اسید مالیک، اسید تارتاریم، اسید اگزالییک، اسید سیتریک، رنگ ها، روغن های معطر؛ از ته
- ۳) مواد تخمیری: انورتاز، آمیلاز، کاتالاز که در هضم غذا مفید است.
- ۴) عناصر دیگر عسل: گلوکز، لولز، ساکاروز، دکسترین، مواد البرمینوئید، سولفات ها، انورتین، آب، ...

◆ ۵) عسل دارای ویتامین های شش گانه (A, B, C, D, K, E) و برخی هم گفته اند که ویتامین (PP) دارد.

آری، حدود ۷۰ مواد معدنی ۵ تخمیری و ویتامین ها در عسل وجود دارد و برای درمان یا تقویت یا پیشگیری امراض پوستی (دمل ها، جوش ها ترمیم ضایعات بافت ها و ... گوارش، قلب و دندان، تقویت رشد طفل و درمان بیماریها، سرطان، تنفس، کبد، صفرا، چشم و گوش، بیینی، مرض زنان و برای تقویت نسل و بچه و ... موثر است)

عسل از مهم ترین مواد قندی طبیعی است و تا کنون ۱۵ نوع قند در آن

کشف شده است. مانند:
فرکتوز ۴۰٪، گلوکز ۳۰٪،
نیشکر ۴۰٪

یک کیلو گرم عسل،
حاوی ۳۲۵۰ کالری حرارت
است. عسل، پاد زهر افیون
خوردگی و نیش حشرات

آشنایی با یک تولیدکننده
از سفره قرآن کریم

است .

عسل آب پز ، برای ریزش بول تأثیر بسزائی دارد.(دیاب، مع طب فی القرآن الکریم، ص ۲۵)

عسل برای درمان بیماریهای اعصاب، بی خوابی ، درد پهلو ، سیاتیک ، دیفتری ، مرض کم خونی ، امراض کبد ، بیماریهای استخوان ، ریه ، ایجاد رشد و نیرو ، کمی و زیادی فشار خون را علاج می کند و همچنین فواید زیادی برای درمان یرقان دارد . خوردن عسل در حال ناشتا ، برای زخم معده و اثنی عشر و کاهش ترش کردن معده مفید است . برای تنظیم قند خون موثر است و ضد عفونی کننده مجاری ادرار است و هم چنین در پیشگیری از زکام مفید است . عسل دارای عوامل قوی ضد میکروب است . و میکروب هایی که عامل بیماری انسان ها هستند قادر به ادامه حیات در عسل نیستند از جمله وجود آب اکسیژنه در عسل ، موجب از بین رفتن میکروب است و هیچ گونه قارچی در آن رشد نمی کند . برای رشد کودکان و نیز برای درآمدن دندان ، جلوگیری از اسهال و سوء تغذیه و ... مفید است . عسل برای زخم معده و التهاب معده مفید است ، و نقش موثری در تنظیم اسید های معده دارد .

عسل برای بیماریهای چشم مانند : التهاب پلک ها ، التهاب قرنیه (سل چشم ، سیفلیس ، تراخم) زخم قرنیه ، سوزش چشم ، موثر است . با این اوصاف است که عسل درمانی در روایات معصومین توصیه شده است . (پاک نژاد، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، ج ۵، ص ۱۲۹)

◆ زنبور عسل و درسهای آموزنده :

(۱) زنبور عسل و درس توحید :

قرآن مجید ، انسان ها را به مطالعه موجودات به منظور شناخت خداوند تبارک و تعالی دعوت می کند . خداوند متعال گاه انسان را به سیر (آفاقی) و (انفسی) به صورت کلی فرا می خواند . و گاه دست او را گرفته ، به مطالعه یک یک پدیده های نظام یافته زمین و آسمان وادار می کند . یکی از این پدیده ها که قرآن از آن به عنوان (آیه) یاد کرده و اندیشه گران را به تفکر در زندگی شگفت انگیز

آشنائی بایک تولیدکننده
از مظهر قرآن کریم

او دعوت کرده ، زنبور عسل است . خدای متعال پس از نقل زندگی پیچیده و اسرار آمیز زنبور عسل برای برانگیختن افکار اندیشه گران با تعبیر پر معنائی می فرماید : ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ (نحل/۱۶/۶۹) در آفرینش و زندگی اسرار آمیز زنبور عسل نشانه هائی است برای آنان که می اندیشند (نکته جالب این است که خدای متعال در آیات قبل ، آنگاه که زنده کردن زمین بعد از مرگشان را متذکر شده ، فرموده است : در آن نشانه ای است برای آنان که می شنوند. و هنگامی که ثمرات درختان خرما و انگور را عنوان کرده فرموده است : در آن نشانه ای است برای آنان که عقل دارند. اما وقتی مسأله زنبور عسل را طرح کرده ، فرموده است : در آن نشانه هائی است برای آنان که می اندیشند. سرّ این اختلاف تعبیر چیست ؟ علامه طباطبائی (قدس سره) در المیزان چنین آورده اند : شاید سرّ اختلاف تعبیر این است که مطالعه مرگ و زندگی ، عبرت انگیز و پند آموز است و این با شنوائی تناسب دارد ، و مطالعه میوه های گوناگون و منافع آنها ، انسان را با برهان به نظام واحدی که مدبّر واحد دارد ، رهنمون می شود و این با عقل متناسب تر است ، اما از آنجا که زندگی زنبور عسل همراه با دقتهای عجیب و اسرار آمیز است که جز با تفکر عمیق و اندیشه دقیق آشکار نمی شود. لذا خدای متعال فرموده است: (در آن نشانه ای است برای آنان که می اندیشند). حضرت امام صادق علیه السلام در روایتی که در کتاب توحید مفضل آمده است ، می فرماید : (در زندگی زنبور عسل و اجتماع آنها در ساختن عسل و خانه های شش ضلعی و دقتهایی که در آنها به کار رفته است ، بیندیشید . فعالیت این حشره بسیار دقیق و عجیب ، و نتایج این فعالیت ها بسیار گرانبها و ارزشمند است ، و این در حالی است که فاعل آن از وجود و موقعیت خود آگاهی ندارد ، تا چه رسد به نتایج شگفت آور فعالیت های خود . تفسیر صحیح این همه اسرار و دقتهها در این است که این امور با تدبیر زنبور عسل نیست ، بلکه با الهام خالقی است که این حشره را این گونه خلق کرده و برای مصلحت مردم آنها را به انجام این قبیل اعمال واداشته است. آری این همه پیچیدگی ، دقت و سرعت در زندگی زنبور عسل ، تعبیر درستی جز دخالت یک نیروی فوق مادی نمی تواند داشته باشد . مقایسه ای کوتاه میان مغز چند میلی متری یک زنبور عسل با پیشرفته ترین کامپیوتر های جهان مدعای فوق را به خوبی

آشنائی با یک تولیدکننده
از مفرق قرآن کریم

ثابت می کند . (همت و کار از دیدگاه قرآن و اهل بیت، ص ۱۶۹)

سرعت عمل مغز زنبور عسل هزار برابر سریعتر از پیچیده ترین کامپیوتر هاست به عنوان مثال ، مغز زنبور عسل یک میلیارد فرمان را در یک ثانیه انجام می دهد . زنبور عسل قادر است عمل دیدن ، بوئیدن ، پرواز کردن ، راه رفتن و حفظ تعادل خود را با هماهنگی کامل و بدون خطا انجام دهد ، و در عین حال می تواند بدون اشتباه گل‌های فاقد شهد ، و مسیر حرکت به سوی کندو را تشخیص دهد ، که هیچ یک از کامپیوتر های پیشرفته امروز قادر به انجام چنین اعمالی نیستند ، این حشره همچنین ، همه اعمال روزانه ، حتی کارهای داخل کندو ، شامل جمع آوری زباله ، شناسائی کردن زنبور های مرده و حمله به غریبه ها و غیره را با استقلال کامل و بدون هیچ کنترل کننده خارجی انجام می دهد در حالی که پیشرفته ترین کامپیوتر ها به یک نیروی کنترل کننده احتیاج دارند. آن نیرویی که مغز انسان و این حشره و هزاران موجود دیگر را آفریده ، نیرویی است که انسان با همه پیشرفتهای خود هنوز به ذره ای از آن نیرو دست نیافته است و این نیروی لایزال الهی نیست .

۲) زنبور عسل و درس زندگی :

بدون شک انسان برترین موجود عالم طبیعت است ، و امتیاز ها و ویژگی هایی دارد که در هیچ موجود دیگر همانند آن را نمی توان پیدا کرد . مهم ترین ویژگی انسان ، نیروی عقل ، اراده و اختیار اوست . انسان بر پایه این ویژگی ها در انتخاب خط فکری و عملی آزاد است . او می تواند راه کمال را انتخاب نماید و بهترین خصلتها و فضیلتها را در خود جمع کند ، و می تواند راه انحطاط و پستی را انتخاب کرده و بدترین رذایل را در خود جمع کند . حیوانات بر خلاف انسان ، به طور غریزی به بعضی خصلتهای نیک که در سرشت آنهاست می پردازند که می تواند برای انسان الگو و آموزنده باشد . از جمله این حیوانات زنبور عسل است . خصلتهای بسیار جالب و آموزنده ای در زندگی این حشره مشاهده می شود ، از آن جمله تلاش و فعالیت ، بهداشت و نظافت ، نظم و انضباط ، فرمانبری از رهبر ، اتحاد و هماهنگی ، پشتکار و امید به آینده ، سود دهی و منفعت رسانی اوست . پیامبر گرامی اسلام ﷺ به بعضی از این خصلتها چنین اشاره فرموده

آشنائی با یک تولید کننده
از مظهر قرآن کریم

است : (ان مثل المومن كمثل النحلة، ان صاحبته نفعك و ان شاورته نفعك و ان جالسته نفعك و كل شأنه منافع و كذلك النحلة كل شأنها منافع)^{۱۱}.(مومن مانند زنبور عسل است؛ اگر همراهش باشی ، سود می بری و اگر با او مشورت کنی ،سود می بری و اگر با او همنشین باشی، سود می بری . مومن تمامش سود است ،چنانکه زنبور عسل تمامش سود است) ابن اثیر در شباهت میان مومن و زنبور عسل آورده است : شباهت میان مومن و زنبور عسل در زیرکی ،بی آزاری ،فروتنی ، سود دهی ،قناعت ،تلاش روزانه ،پاکیزگی و پاکیزه خوری ،نخوردن از دسترنج دیگران ، فرمانبری از رهبر و ...است . همان گونه که زنبور عسل را آفاتی مانند : تاریکی ،دود ،آب و آتش از عمل باز می دارد ، مومن را نیز آفاتی مانند : ظلمت ،غفلت ،شک و شبهه ، فتنه ها ، غبار غلیظ گناه، آب نادانی و آتش هواهای نفسانی از عمل باز می دارزد^{۱۲} . قال علی علیه السلام : (**كونوا في الناس كالنحلة في الطير**)^{۱۳} . (در میان مردم ، مانند زنبور عسل در میان پرندگان باشید)

(۳) تأویل آیات سوره نحل در روایات :

بدون شک آیات قرآن ظاهری دارند و باطنی ، تبیین و توضیح ظاهر آیات را (تفسیر) و پرده برداشتن از باطن آیات و تطبیق آیات بر مصادیق مخفی ،بوژه مصادیقی که در طول زمان پدید می آیند و در زمان نزول وجود نداشته اند را تأویل گویند. شکی نیست که تأویل آیات کار هر کسی نیست و به تعبیر زیبای قرآن تنها (راسخان در علم^{۱۵} از عهده چنین امر خطیری بر می آیند . اکنون به روایاتی که در تأویل آیات سوره نحل وارد شده می پردازیم . در تعدادی از این روایات (نحل) به امام معصوم علیه السلام ، و عسل خوشگوار به نور علم و هدایت که از وجود آن بزرگوار پرتو افکن است ،تأویل شده است . سید هاشم حسینی بحرانی (قدس سره) در تفسیر روائی خود پنج روایت بدین مضمون آورده ، که یک نمونه را نقل می کنیم:(**عن حریز بن عبد الله، عن ابي عبد الله عليه السلام في قوله (اوحى ربك الى النحل) قال نحن الذي اوحى الله اليها ان اتخذى من الجبال بيوتاً امرنا ان نتخذ من العرب شيعه و من الشجره من العجم و مما يعرشون ، من الموالى و الذى خرج من بطونها شراب مختلف الوانه ،العلم الذى يخرج منا اليكم**). حریز از امام صادق علیه السلام در تأویل آیه نحل نقل می کند که آن حضرت

آشنائی بایک تولیدکننده
از سفر قرآن کریم

فرمود: (نحلی که خدای متعال به او وحی کرده، ما هستیم. خدای متعال به ما وحی کرد که از عرب و عجم، موالی و شیعیان خود را انتخاب کنیم. و عسل خوشگوار همان علم و هدایتی است که از ما به شیعیان می رسد) در این روایت امام صادق علیه السلام به یکی از بطن های قرآن و مصادیق مخفی آن اشاره فرموده است. البته تأویل آیات و بیان مصادیق خفی آن با حمل آیات به ظاهر آنها و عمل به ظواهر آیات، هیچ گونه منافاتی ندارد. امامان معصوم علیهم السلام به اصحاب خود سفارش می کردند که به ظاهر آیات عمل کنند؛ و برای آن دسته از یاران که ظرفیت بیشتری داشتند، گاهی پرده ها و حجاب های الفاظ و عبارات را کنار می زد و حقایق نهفته در بطن آیات را آشکار می کردند، و این گونه بود که معصومان گنجینه های گرانبهایی از حقایق قرآن را برایمان به یادگار گذاشتند.

ویژگی های زنبور عسل:

قرآن کریم در سوره مبارکه نحل به تبیین ویژگی های زنبور عسل پرداخته است که به ترتیب به ذکر آنها می پردازیم.

- ۱) شعور مندی: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا... ﴾ (نحل ۶۸/۱۶)
- ۲) الهام گیری: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ ... وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴾ (نحل ۶۸/۱۶)
- ۳) انقیاد و خشوع: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ... فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا... ﴾ (نحل ۶۸/۱۶ و ۶۹)
- ۴) مسکن سازی: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴾ (نحل ۶۸/۱۶)

- ۵) تغذیه طیب و پاک: ﴿ تُمْ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ... ﴾ (نحل ۶۹)
- ۶) توانائی تولید: ﴿ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ ﴾ (نحل ۶۹)
- ۷) تولید گر نمونه: ﴿ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ﴾ (نحل ۶۹)
- ۸) تنوع در تولید: ﴿ تُمْ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ... يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ... ﴾ (نحل ۶۹)
- ۹) شناخت راههای گوناگون: ﴿ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ... ﴾ (نحل ۶۹)
- ۱۰) تولید عسل شفا بخش: ﴿ شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ... ﴾ (نحل ۶۹)
- ۱۱) نشانه مهم خداشناسی: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً... ﴾ (نحل ۶۸ و ۶۹)
- ۱۲) آیتی برای تفکر است: ﴿... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ... ﴾ (نحل ۶۹)

آشنائی با یک تولیدکننده
از منظر قرآن کریم

◆ رفتارهای الگوئی زنبور عسل :

بر اساس روایات و نکات تفسیری مرتبط با آیات ۶۸ و ۶۹ سوره مبارکه نحل رفتارهایی از زنبور عسل بر اساس هدایت و تربیت الهی بروز و ظهور کرده است که ذکر آنها جنبه الگودهی و جهت بخشی داشته و برای متفکران درسهای آموزنده ای در بردارد.

رفتارهای درس آموز زنبور عسل را می توان بر اساس آیات و روایات و مطالعات دانشمندان چنین برشمرد :

(۱) تولید کننده ایثارگر : این تولیدکننده بدون توقع در نهایت اخلاص به تولید بهترین غذا و دارو می پردازد .

(۲) سرافرازی و صبوری : از دسترنج خود بهره برده و با پیمودن فرسنگ ها راه و ملاقات هزاران گل به تولید عسل می پردازد .

(۳) سخت کوشی و خستگی ناپذیری : زنبور از بدو تولد تا زمان مرگ مشغول کار و فعالیت بوده و در بهار و تابستان ۷۰ هزار پرواز می کند و ۴۰۰ دفعه در هر ثانیه بال می زند و ۳۵ کیلومتر را در یک ساعت می پیماید . (همت و کار از دیدگاه قرآن، ص ۱۶۹)

(۴) ملامت و انعطاف پذیری : زنبور عسل تولید موم می کند و خانه هائی از موم می سازد و داخل آن عسل می ریزد و موم با اینک انعطاف پذیر و ملایم است ولی در گرما و سرمای زیاد می تواند به عنوان ظرف خوبی برای نگهداری عسل باشد .

(۵) دیگر دوستی : زنبور عسل قسمت عمده تولید خود را برای دیگران ایجاد می کند و به آنها می بخشد

(۶) سرچشمه حیات : عسل زنبور عسل سرچشمه حیات ، زندگی و شفای انواع بیماری در آن قرار داده شده و در حکم یک داروخانه است و نیش زنبور عسل برای درمان بیماریهای مختلف مفید است .

(۷) وفادار به خانه و خانواده : زنبور عسل برای تهیه عسل از خانه اش دور می

آشنائی با یک تولیدکننده
از مفرق قرآن کریم

شود ولی هر شب به کندو بر می گردد و نسبت به خانه و خانواده وفادار است و از آن دفاع می کند

۸) آینده نگری : زنبور عسل عاقبت اندیش و آینده نگر است و برای زمستان خود غذا ذخیره می کند و سلول های عسل را با موم می پوشاند .

۹) تولیدات متنوع و متعدد : زنبور عسل تولیدات متعدد و متنوعی دارند مانند عسل برای تغذیه و دارو و مداوا ، موم برای خانه سازی و شمع سازی و عطر ، زهر برای مبارزه با دشمن و مداوا ، ژل رویال برای ملکه و اسید فورمیک ضد عفونی کردن عسل

۱۰) خدمت رسانی : زنبور عسل ضمن استفاده از گلها به آنها خدمت می کند و در گرده افشانی و تکثیر گلها نقش بسزائی دارد به طوریکه در نتیجه گرده افشانی توسط زنبور مزارع و گلها تا ۴۰ برابر افزایش محصول دارند .

۱۱) کم مصرف و پرکار : زنبور عسل موجودی کم مصرف و پر کار است به طوری که برای تهیه یک کیلو گرم عسل باید روی دو میلیون گل بنشینند و یکصد و هشتاد هزار مرتبه کیسه عسل خود را پر و خالی کند

۱۲) زندگی اجتماعی و احساس مسئولیت : زنبور عسل دارای زیست اجتماعی و زندگی جمعی است و کارها در زندگی آنها تقسیم شده و هر کس مسئولیت خود را می داند و احساس مسئولیت می کند . از حفظ بهداشت و نظافت و حملزباله کندو تا تغذیه نوزادان و خانه سازی و مبارزه با دشمن و نهویه هوای داخل کندو و سربازی و کارگری و پرستاری و مهندسی و کشاورزی و آشپزی و بلاخره تولید گری

۱۳) ولایت پذیری و جانفشانی : زنبوران عسل علاقه و محبت شدیدی به رهبر کندو (ملکه) دارند و در حضور او با شور و شوق کار می کنند و دل خوش دارند که ملکه آنها حضور دارد . آنها قائل به وحدت ملکه هستند و تحت هیچ شرایطی ملکه را تنها نمی گذارند و اگر دشمن حمله کند تا پای جان از ملکه و خانه دفاع می کنند تا کشته شوند .

۱۴) عملکرد دقیق و مدیریت تحسین بر انگیز : زنبور عسل در اداره امور

آشنایی با یک تولیدکننده
از مظهر قرآن کریم

زندگی اش از یک عملکرد دقیق و مدیریت تحسین بر انگیز برخوردار است بطوری که دهها کار صورت می گیرد و هر کار در زمان و موقعیت خودش بدون هیچ گونه بی نظمی و کم کاری و آشفتگی. از هنر گل شناسی و هنر خانه سازی و پرستاری و تولید ژله و عسل و موم گرفته تا بهداشت و نگهداری و نظافت و حمل و نقل و تغذیه و تهویه هوا و...

◆ نتیجه :

مومینی که با توکل و استعانت از خداوند وارد در مقوله کار و اشتغال و تولید می شوند بایستی از زنبور عسل درس گرفته و در نهایت اخلاص و گذشت و با سخت کوشی و خستگی نا پذیری و دیگر دوستی و آینده نگری در پی خدمت رسانی به جامعه اسلامی بوده و با تولیدات سالم و نافع اسباب رشد و تعالی جامعه اسلامی را فراهم آورند و روحیات و سیره و سنت امام علی علیه السلام سر مشق زندگی و فعالیت آنها باشد .

✽ منابع :

- ۱) قرآن کریم ، ترجمه سوره مبارکه نحل ، تراجم مکارم شیرازی و مشکینی و انصاریان
- ۲) پاک نژاد، سید رضا ، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، انتشارات اسلامی ، ج ۵، ص ۱۲۹
- ۳) حویزی ، عبد علی بن جمعه ، تفسیر نور الثقلین ، ج ۳، ص ۶۶ ، چاپ ۴ ، قم ، اسماعیلیان
- ۴) حسینی بحرانی ، سید هاشم ، البرهان فی التفسیر ، قم ، نشر اسماعیلیان ، ج ۲، ص ۳۷۵
- ۵) رضائی ، محمد علی ، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن ، ص ۴۰۶ و ص ۴۰۷
- ۶) دیاب ، عبد الحمید ، مع طب فی القرآن الکریم ، دمشق ، موسسه علوم القرآن ترمه چراغی ، نشر حفظی ، ص ۲۵
- ۷) شفیع ، فاطمه و رضا فتوح ، همت و کار از دیدگاه قرآن و اهل بیت ، ص ۱۶۵
- ۸) طباطبائی ، سید محمد حسین ، المیزان فی تفسیر القرآن ، ج ۱۴، ص ۲۹۳
- ۹) طبرسی ، فضل بن حسن ، مجمع البیان فی تفسیر القرآن ، ج ۵ و ۶ ، ص ۵۷۳ ، تهران ، مکتبه الاسلامیه ، ۱۳۴۵ق
- ۱۰) عیاشی ، محمد بن مسعود ، کتاب التفسیر ، تحقیق سید هاشم رسولی محلاتی ، چاپ علمیه ۱۳۸۰ ، ج ۲، ص ۲۶۳
- ۱۱) قمی ، شیخ عباسی ، سفینه البحار ، بیروت ، دارالمرتضی ، ج ۲، ص ۵۸۱
- ۱۲) قرشی ، سید علی اکبر ، قاموس قرآن ، بیروت ، دارالحیاه التراث العربی ، ۱۴۱۲
- ۱۳) کلینی ، محمد بن یعقوب ، اصول کافی ، ج ۶، ص ۳۳۲ ، نشر اسوه ، ۱۳۷۲
- ۱۴) هاشمی رفسنجانی ، اکبر ، تفسیر راهنما ، ج ۹، ص ۴۵۵ تا ص ۴۵۹ ، قم ، دفتر تبلیغات اسلامی
- ۱۵) هاشمی رفسنجانی ، اکبر ، فرهنگ قرآن ، ج ۱۵، ص ۳۹۶ تا ص ۳۹۹ ، قم ، دفتر تبلیغات اسلامی